

SOCIO-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF TRUST IN PEOPLE

Saidova Yulduzkhon Akbarjon qizi

Fergana State University
The direction of psychology
2-course masters

Annotation: The article discusses the socio-psychological characteristics of adolescent psychology and their trust in people. It also provides an in-depth analysis of approaches to the topic and reveals the main criteria for adolescent psychological characteristics. Adolescence is one of the most important age periods in a person's life, during which it is important to properly assess a person's attitude towards others and their trust in them.

Keywords: adolescence, adolescent psychology, social environment, trust, adolescent physiology, cognitive processes, emotional life, ability, problem, spirituality, psychology, lifestyle, psyche, ground, harmonious generation.

O'SMIRLARDA ODAMLARGA ISHONCHNING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Saidova Yulduzxon Akbarjon qizi

Farg'ona davlat universiteti
Psixologiya yo'nalishi
2-kurs magistranti

Annotatsiya: Maqolada o'smirlar psixologiyasi ularning insonlarga nisbatan bo'lgan ishonchning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari haqida fikr yuritilgan. Shuningdek mavzuga doir yondoshuvlar chuqur tahlil qilinib, o'smirlar psixologik xususiyatlarining asosiy mezonlari ochib berilgan. O'smirlik bu inson hayotidagi eng muhim yosh davridan biri hisoblanib, bu davrda insonning o'zgalarga bo'lgan munosabati va ularga bolgan ishonchini to'g'ri baxolash eng muhim masalalardandir.

Kalit so'zlar: o'smirlik davri, o'smirlar psixologiyasi, ijtimoiy muhit, ishonch, o'smirlar fiziologiyasi, bilish jarayonlari, emotsional hayot, qobilyat, muammo, ma'naviyat, psixologiya, turmush tarzi, psixika, zamin, barkamol avlod.

O'smirlik davri asosan 11-15 yoshdagi bolalarni o'z ichiga qamrab oladi. Bu davrda o'smirlarning o'z shaxsiy fikrlari paydo bo'ladi. Ularda o'z qadr-qimmatlari haqidagi tushuncha kengayadi. Ilmiy psixologiyaning aniqlashi bo'yicha o'smirlarning psixik taraqqiyotini harakatga keltiruvchi kuchlar, ularning faoliyatlari bilan tug'iladigan ehtiyojlar bilan bu ehtiyojlarni qondirish imkoniyatlari o'rtasidagi dialektik qarama-qarshiliklarni yuzaga kelishi va bartaraf qilinishidan iboratdir.

Qarama-qarshiliklar ancha yuksak darajadagi psixik taraqqiyotini, ancha murakkab shakldagi faoliyat turlarini va shaxsning qator yangi psixologik xususiyatlarini tarkib toptirish orqali bartaraf qilishdan iboratdir. Shundan keyin psixik taraqqiyotning yuksakroq bosqichiga o'tiladi. Sana shu nuqtai nazardan o'smirlik yoshini yanada oydinroq qarab chiqaylik. Bola boshlang'ich sinfni tugatadi. Bolaning o'rta maktabda o'qishga o'tishi uning hayotida burilish davri hisoblanadi. O'smirlarning yangi ijtimoiy jixatdan tashkil topgan va rang-baranglantirilgan faoliyatni uning psixologik hamda shaxsning tarkib topishiga asos, sharoit va vosita xizmat qiladi.

Psixologiya taraqqiyotining biologik omillariga o'smirlar ongiga og'ir, ba'zan kuchi etmaydigan bo'lib tushadigan, ularni jiddiy psixik inqirozga va hayajonga soladigan, masalan: o'smirlar uchun xarakterli bo'lgan norozilik, qo'pollik, qaysarlik, o'z-o'zini analiz qilishga moyillik sub'ektiv olamga va shunga o'xshash hislatlarni keltiradigan jinsiy yetilishga nixoyatda katta ahamiyat beradilar. Jinsiy

yetilish munosabati bilan paydo bo'ladigan yangi sezgilar fikrlar, mayllar, kechinmalar go'yo o'smirlar ongida xukmron bo'ladi. Ularning xulqi atvorini belgilaydi. Mana shu tariqa oqibat natijada o'smirlarning psixologik qiyofalari asosan yolg'iz sof biologik omil deb qaraladi.

Psixologlarning fikricha yosh psixologik xususiyatlari faqatgina yolg'iz biologik jihatidan yetilishi va taraqqiyot yetilishining natijasi bo'lmay balki bolaning ijtimoiy hayot sharoitlari va faoliyatlarining o'zgarishi hamda bu jihatdan yangi ijtimoiy omillarning paydo bo'lishi natijasida o'smirning taraqqiyotiga va unga beriladigan maktabdagi ta'lim va tarbiya berishni aniq tashkil qilish o'smirlarning konkret hayot sharoitlari va faoliyatning mahsuli deb qarab bo'lmaydi. Boshqacha qilib aytganda ijtimoiy sharoitlar rolini konkret hayot sharoitlari va faoliyatlarining roliga almashtirib bo'lmaydi. Mana shu yuqorida aytilganlardan shunday xulosa qilish mumkinki, o'smirning yoshi va uning xususiyatlari absolyut ahamiyat kasb etmaydi shu munosabat bilan o'smirlik yoshi mutloqo aniq ma'lum va absolyut chegara hamda xarakteristikaga ega emas bu erda ancha muhim bo'lgan ma'lum fikrlar bor.

Bu farqlarni konkret ijtimoiy omillarning ta'siri bilan va o'smirlarga beriladigan turli ta'lim va tarbiya sharoitlarining ta'siri bilan tushuntirish mumkin. Taraqqiyotning asosiy yo'nalishi bolaning o'smirlik davridagi taraqqiyotining asosiy xarakteristikasini ajratish mumkin. O'smirlik davri organizmning jo'shqin o'sish davridir. Bu davrda tananing intensiv ravishda rivojlanishi yuzaga keladi. Bu davrda yurak qon tomirlari sitsemasining taraqqiyotida mos kelmaslik hodisasi kuchlaniladi. Bu paytda yurak xajmi jihatidan ancha kattalashadi, ancha kuchli ishlay boshlaydi. Ko'pincha qon aylanishining vaqtincha bo'zilishida qok bosimining yoshga bog'liq xolda ko'tarilishiga, yurak faoliyatining zo'r berilishiga olib keladi. Natijada o'smirlarda uchraydigan bosh aylanishi, yurak urishi, bosh og'rig'i paydo bo'ladi.

O'smirlarning yoshi ham jismoniy psixik xususiyatga egadir, organizm Pavlov ta'limotiga ko'ra, bir butun sitsemadan iborat bo'lib, bunda barcha to'qimalar va organlar fiziologik jarayonlar uzviy ravishda bir-biri bilan bog'langan bo'ladi. Lekin bir butunlikda nerv sitemasi va uning bilan bog'langan yuqori qismi I.P. Pavlov so'zi bilan aytganda organizmda sodir bo'ladigan barcha hodisalarni boshqarib turuvchi bosh miya po'tsi asosiy etakchi rolni o'ynaydi. O'smirlik yoshida nerv sitsemasining yuqori qismi sifat jihatidan o'sa boshlaydi va miya ichki to'zilishining murakkablashishga o'tadi.

Katta yarim sharda nerv xujayralarning yetilishi tugallanadi. O'smir organizmining jismoniy taraqqiyoti uning organlari va to'qimalarining rivojlanishi bosh miya po'tsining boshqaruvchanlik roli otsida amalga oshadi, ammo o'sib borayotgan to'qimalar va organlar o'z navbatida nerv sitsemasining o'sishiga ta'sir ko'rsatadi. O'smirlik yoshida o'pkaning xajmi kattalashadi nafas olish ancha miqdorda tezlashgan va sayoz bladi. O'smirlik yoshida bola qancha toza havoda yursa shuncha foydalidir. Bu davrda ichki sekretsiya bezlarining qayta qurishiga bog'liq bo'lgan jinsiy etilish davridir. Bu bezlarning etilishi kishi organizm faoliyatida xizmati juda kattadir. O'smirlik yoshining xarakterli xususiyatlaridan biri jinsiy etilish jarayonidir. O'smirlik davrida nutqning rivojlanishi bir tomondan so'z boyligini oshishi hisobiga bo'lsa, ikkinchi tomondan tabiat va jamiyatdagi narsa voqea va hodisalarning mazmun mohiyatini anglashlari hisobiga bo'ladi. Bu dovorda o'smir til yordamida atrof-borliqni aks zttirilishi bilan bir qatorda nnsion dunyoqarashini ham belgilab berish mumkinligini his qila boshlandi Aynan usmirlik davridan boshlab, iison aynan nutq bilish jarayonlarining rivojlanishini belgilab berishini tushuna boshlaydi o'smirni ko'pincha muomalada so'zlarni ishlatish qoidllari - "qanday qilib to'g'ri yozish kerak?", "qanday qilib yaxshiroq aytish mumkni?" kabi savollar juda qiziqtiradi. o'smirlar maktabdaga o'qituvchilar. kattalar sta-onalar nutqidagi kamchiliklarga kitob, gazeta radio va telividenie diktorglari xatolariga tez e'tibor beradilar. Bu holat o'smirning bir tomondan o'z nutqini nazorat qilish urgatsa, ikkinchi tomondai kattalar ham nutk, qoidalari bo'zilishi mumkinligini bilishlariga va o'zida mavjud xatoliklarni birmuncha barham toptirishlariga olib ksladi.

O'smir so'zlarning kelib chiqish tarixga, ularniig aniq mazmuni va mohiyatiga juda qieiqadi. U endi o'z mutqida yosh bola singari emas, bolki katta oddmlardan so'zlarni tanlashga harakat qiladi. Nutq madaniyatnii egallash borasida o'smir uchui o'qituvchi, albatta, namuna bo'lishi shartdir. Aynon maktvb talimi o'smir bilshi jarayonlarini rivojlanish yo'nalishinn sifat jihatidan o'zgarishdi asosiy omil bo'lib xizmat

qiladi. Bilish jarayonlarining rivojlanishida nutq ham oshadi, ham yozma mavjud bo'lishi bilan ham kuchli vosita xisoblamadi. Maktabdagi O'quv Jarayonlarining to'g'ri tashkil etilishi va amalga oshirilishi bilan o'smir nutqining to'g'ri rivojlanishiga sharoit yaratiladi. Nutqni o'zlashtirishga harakat bu o'smirni muomala, bilish va ijodiy faoliyatga kirilishi ehtiyoj va intilish hisoblanadi.

O'smirlik davrida nazariy tafakkur yuqori ahamiyatga ega bo'la boshlaydi. Chunki bu davrdagi o'quvchilar atrof-olamdagi boglanishlar mazmunini yuqori darajada bilishga harakat qiladilar. Bu davrda o'smirning bilishga bo'lgan qiziqishida progress sodir bo'ladi. Ilmiy nazariy bilimlarning egallab olinishi tafakkurning rivojlanishiga olib keladi. Buning ta'sirida isbot, dalillar bilan fikrlash qobiliyati rivojlanadi. Unda deduktiv xulosalar chiqarishga qobiliyat paydo bo'ladi.

Maktabda o'qitiladigan fanlar usmir uchun o'z taxminlarini yuzaga keltirish yoki tekshirish uchun sharoit bo'lib xizmat qiladi. J.Piajening ta'kidlashicha, "Ijtimoiy xayot uch narsaning ta'siri - til, mazmun, koidalar asosida shakllantiriladi". Bu borada o'zlashtirilgan ijtimoiy munosabatlar o'z-o'zidan tafakkurini yangi imkoniyatlarini yaratadi. 11-12 yoshdan boshlab o'smir endi mantiqiy fikrlab harakat kila boshlaydi. O'smir bu yoshda xuddi kattalar singari keng kamrovai taxlil etishni urgana boshlaydi. O'smir tafakkurning nazariy darajaga kanchalik tez ko'tarila olishi, o'kuv materiallarini tez va chukur egallashi uning intellektini xam rivojlanishini belgilab beradi. O'smirlik davri yuqori darajadagi intellektual faollik bilan farkanadi. Bu faollik o'ta kizikuvchanlik xamda atrof-dagilarga o'z layokatlarini namoyish etish, shuningdek, ulardli yuqori baxo olish extiejining mavjudligi bilan belgilanadi usmirning kattalarga beradigan savollri mazmunli, muloxazali va aynan o'sha masala doirasida bo'ladi. Bu yoshdagi bolalar turli-farazlarni keltira oladilar taxminiy fikr yuritib, tadjikot utkaza oladilar xamda matlum bir masala buyicha mukobil variantlarni takkoslay oladilar. O'smir tafakkur ko'pincha umumlashtirishga moyil bo'ladi. Respublikamizning bozor iktisodi sharoitida utishda kishilardagi amaliy tafakkurning axamiyati oshmokda. Amaliy tafakkur tizimiga kuyidagi akliy sifatlar qiradi:

- tadbirkorlik, tejamkorlik, xisob-kitoblik, yuzaga kelgan muammolarni tez echa olishlik va boshkalar.

Ko'rsatilgan barcha sifatlar mavjud bo'lgan takdirdagina amaliy tafakkurini rivojlangan deb xisoblash mumkin. Bu sifatlarini 1 sinfdanok rivojlantira borish nixoyatda muxim usmirlik davrida ishbilarmonlik sifatini o'kuvchilarning o'z-o'zini boshqarishni yulga kuyishi umumiy foydali tadbirkorlik ishlarida ishtirok etishi arqali rivojlantirish mumkin. Bu borada ukuvchi ijrochi rolida emas balki boshkaruvchi, mustakil yul tanlovchi va tadbirkorlik munosabatlarida o'zi ishtirokchi bo'lgan takdirdagi rivojlanish amalga oshishi mumkin. Bu yoshda tadbirkorlikni rivojlantirishda ko'prok mustakillikning berilishi usmir amaliy tafakkurining rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. usmir yoshdagi bolalarda tejamkorlikni rivojlantirish aklning boshka sifatlariga nisbatan osonrok kechadi, buni kuprok ularning kiziktiradigan narsalarga mustakil ravishda xisob-kitob qilib borishga kullash orkali amalga oshirish mumkin usmirlarda yuzaga kelgan muammolarni tez va operativ xolda echish malakasini shakllatirish birmuncha qiyinrok kechadi. Albatta, bu bolaning temperamentiga xam boglab. Barcha usmirlarni xam tez yullab, tez harakat qilishga urgatish mushkul, lyokin ularni biror muammo yuzaga kelishi bilan orkaga chyokinmay, zudlik bilan echishning umumiy koidalariga o'rgatib borish mumkin. Usmirlik davrida entellektning yuqori darajada rivojlangan bo'lishi kimmatli va obruli xisoblanadi O'smir shaxsida va uning bilishga kizikishidagi o'zgarishlar o'zaro boglik bo'ladi. Ixtiyoriy psixik jarayonlarning rivojlanishi o'smirdagi shakllanib kelayotgan shaxs mustakilligiga tayanadi, o'zining shaxsiy xususiyatlarini anglash va shakllantirish imkoniyatlari esa undagi tafakkuriy rivojlanishi bilan belgalanadi.

Taraqqiyotning bu tiklangan tipik o'smirni yangi yosh bosqichi katta maktab yoshiga o'tishga tayyorlaydi. O'smirlik yoshi kishi shaxsining tarkib topish jarayonida alohida o'rin to'tadi. Bu davr asosiy davr hisoblanadi. Chunki bu yoshda g'oyat muhim psixologik o'zgarishlar paydo bo'ladi. Har xil psixologiya o'zgarishlar va shaxsning taraqqiyoti, eng avvalo, mana shu shaxsning faoliyat xarakteriga bog'liqdir. O'smirning faoliyati o'qish mehnat va o'yin jarayonlarini o'z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. E.G'oziyev. "Umumiy psixologiya". Toshkent, 2016
2. V. Karimova. Psixologiya Toshkent 2002y.

3. M.G.Davletshin, Sh.Do'stmuhammedova, M.Mavlonova, S.To'ychiyeva. "Yosh va pedagogic psixologiya. Toshkent 2004
4. Sherbakov A.I. "Yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiyadan praktikum" Toshkent 1991.
5. Nishonova Z. T. Ontogenez psixologiyasi. Toshkent. 2005y. 23-26bet
6. Goziyev. E.G. Yosh davrlari psixologiyasi. Toshkent. 2009y